

JERZY GŁOSIK

ARCHEOLOGICZNE PRACE RATOWNICZO-ZWIADOWCZE
PRZEPROWADZONE W 1960 ROKU W KAROLEWIE,
POW. GOSTYNIN

W sierpniu 1960 r. przeprowadziłem z ramienia Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie badania o charakterze ratowniczo-zwiadowczym we wsi Karolewo, pow. Gostynin. Celem tych prac było ustalenie charakteru występujących tu śladów osadnictwa starożytnego¹ oraz ich zabezpieczenie. Dokonano także powierzchniowej penetracji terenu dla ustalenia zasięgu pojawiania się stanowisk archeologicznych w tej wsi oraz najbliższej okolicy.

Wieś Karolewo położona nad Wisłą, na jej lewym brzegu, rozciąga się na znacznej przestrzeni po obu stronach szosy prowadzącej z Płocka do Włocławka. Ziemia w tych okolicach jest uboga. Duże połacie pól w Karolewie to nieużytki w postaci łąk „stepowych” lub piasków. Wzgórza piaskowe, porośnięte drzewami sosnowymi, lub „gołe” wydmy rozpościerają się za zabudowaniami wiejskimi, po przeciwnej (w stosunku do Wisły) stronie szosy (ryc. 1).

Na tych właśnie piaskach wydmych pojawiły się ślady najdawniejszego osadnictwa. Najbardziej interesujące wyniki osiągnięte zostały na piaszczystym obszarze jednorocznej szkółki leśnej, która została oznaczona jako stanowisko I. Właścicielem wspomnianego obszaru jest Stefan Wilamowski z Karolewa. Stanowisko I położone jest w odległości około 450 m od szosy, na jej 18,5 km od Płocka².

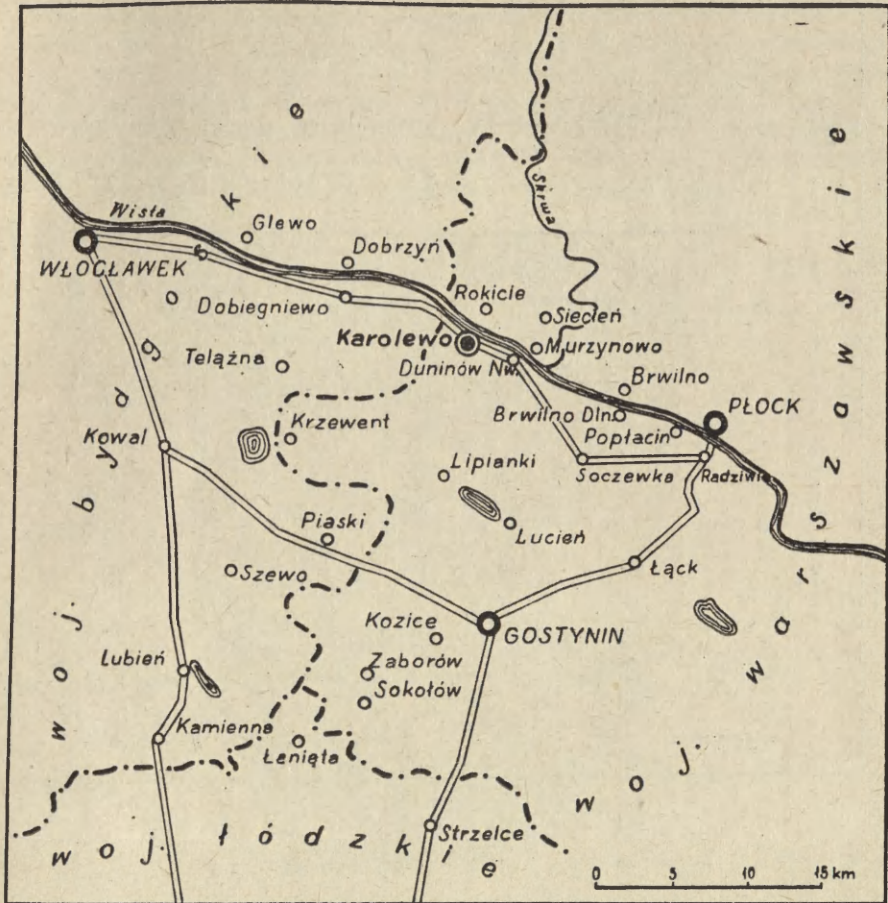
Kształt stanowiska jest zbliżony do prostokąta³ (ryc. 2). W kierunku północnym ciągną się pola uprawne, oddzielone od obszaru szkółki leśnej polną drogą. Od strony zachodniej widoczne jest duże wzniesienie porośnięte rzadkim lasem sosnowym. Po przeciwnej stronie znajduje się kępa brzoź, za którą w pewnym oddaleniu widoczny jest gęsty, około dwudziestoletni las sosnowy. W kierunku południowym obszar piaszczystej szkółki łagodnie opada w stronę podmokłych łąk, w głębi których rysuje się grobla rzeczna.

Już pierwsze oględziny wspomnianego obszaru pozwoliły na stwierdzenie na powierzchni piasków obecności licznych ułamków ceramiki, kawałków przepalonych węgli drzewnych, fragmentów krzemieni, polepy itp. Bliższe obserwacje całego

¹ Informację o znaleziskach archeologicznych na polach wsi Karolewo, pow. Gostynin, uzyskałem w czerwcu r. 1960 dzięki uprzejmości mgr. Romualda Schilda.

² Podane liczby wzięte zostały ze znaków kamiennych, znajdujących się przy szosie. Ze względu jednak na rozbieżności tych danych z liczbami podanymi na tablicach informacyjnych liczby te uważać należy za przybliżone.

³ Całą dokumentację rysunkową wykonała mgr inż. Halina Głosik, uczestnik prac archeologicznych w Karolewie.

Ryc. 1. Mapka sytuacyjna miejscowości Karolewo, pow. Gostynin

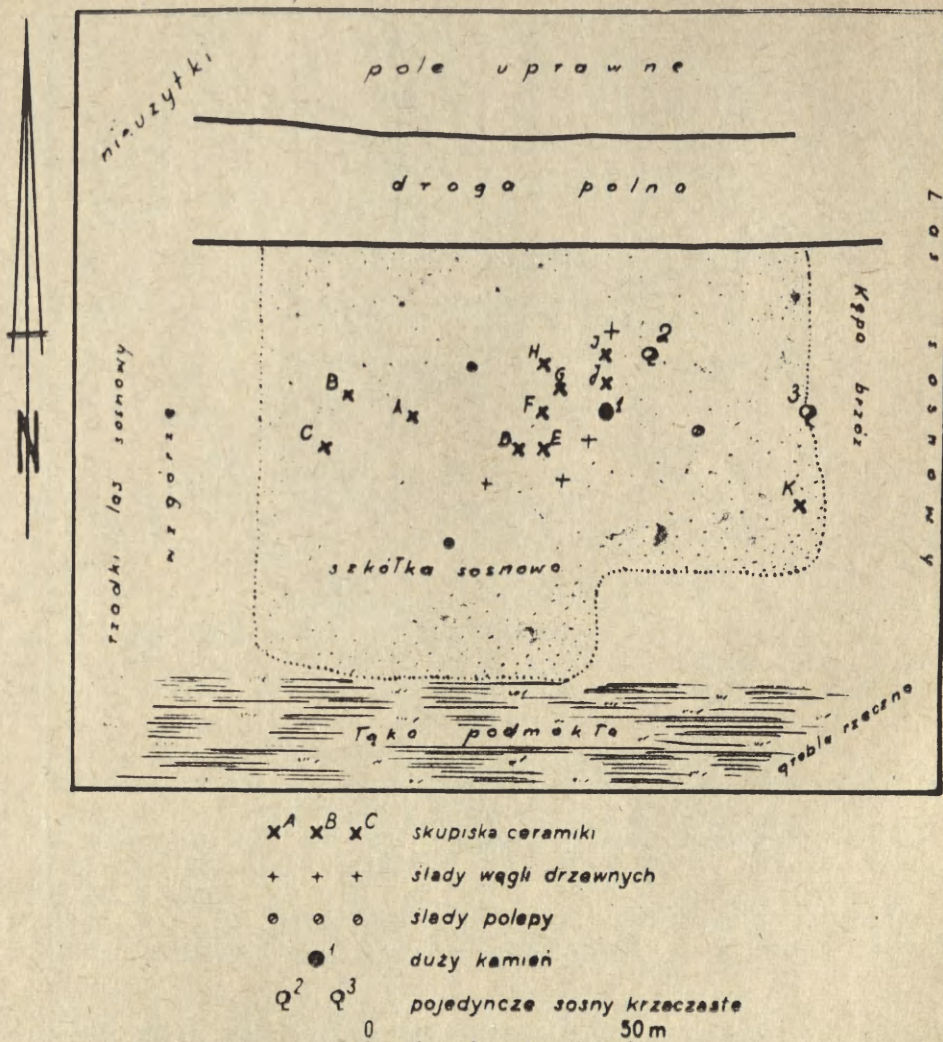
Rys. H. Głosik

obszaru stanowiska I umożliwiły wyróżnienie jedenastu wyraźnie wyodrębniających się skupisk zabytków, w tym głównie ceramiki⁴.

Skupisko A położone było w części zachodniej stanowiska. Na stosunkowo niewielkim obszarze, zamykającym się w kwadracie o wymiarach 2 × 2 m, występowały liczne znaleziska ceramiki, krzemieni i polepy. Piasek nie wykazywał żadnego zabarwienia. Po zdjęciu warstwy piasku do głębokości 10 cm w południowo-zachodnim narożniku pojawiły się ślady węgla drzewnego. Na pozostałym obszarze stwierdzono tylko pięć ułamków ceramiki i odpadek krzemienisty. Poszukiwania na większych głębokościach nie przyniosły zabytków. Po oczyszczeniu wspomnianego skupiska węgla drzewnych do głębokości 18 cm pojawiło się na tym miejscu zabarwienie piasku w różnych odcieniach koloru brązowego. Ziemia, eksplorowana z połowy zarysu celem uchwycenia jego profilu, nie wykazała znalezisk archeologicznych.

Ceramika ze skupiska A należy do kultury ceramiki sznurowej. Między innymi

⁴ Na planie polowym skupiska ceramiki oznaczone zostały dużymi literami w odróżnieniu od cyfrowych oznaczeń stanowisk.

Ryc. 2. Karolewo, pow. Gostynin. Szkic stanowiska I

Rys. H. Głosik

z zebranych na powierzchni fragmentów udało się zrekonstruować naczynie typu pucharowego (ryc. 3), ze słabo wyodrębnioną szyjką, małym, wyraźnie zaznaczonym dnem, zdobione pod krawędzią czterema, miejscami trzema, grubymi liniami sznurowymi. Gлина zawiera dużo domieszki schudzającej. Średnica otworu — 9,5 cm, największa wydętość — 9,5 cm, szerokość dna — 5,7 cm, wysokość — 11 cm. Cechy technologiczne naczynia, jego forma, a także sposób wykonania ornamentu wskazują, że naczynie należy zaliczyć do starszej fazy ceramiki sznurowej, z drugiej połowy neolitu.

Pozostałe ułamki ceramiki ze skupiska A, w ilości 17 drobnych fragmentów oraz większego ułamka szyjki wraz z wylewem, zdobionego analogicznym ornamentem sznurowym, posiadają podobne cechy jak opisane naczynie.

Skupisko B pojawiło się na powierzchni stanowiska I, w odległości około 12 m na północny zachód od poprzedniego (A). Powierzchnia zajęta przez rozrzut fragmentów ceramiki tego skupiska była stosunkowo niewielka. Charakter ceramiki pod względem przynależności kulturowej nie był jednolity. Najwięcej było ułamków naczyń kultury pucharów lejkowatych i kultury ceramiki dołkowo-grzebykowej, a poza tym ceramiki sznurowej. Oprócz tego znaleziono odłupki z krzemienia narzutowego bałtyckiego, wśród nich kilka typowych znalezisk tardenuaskich.

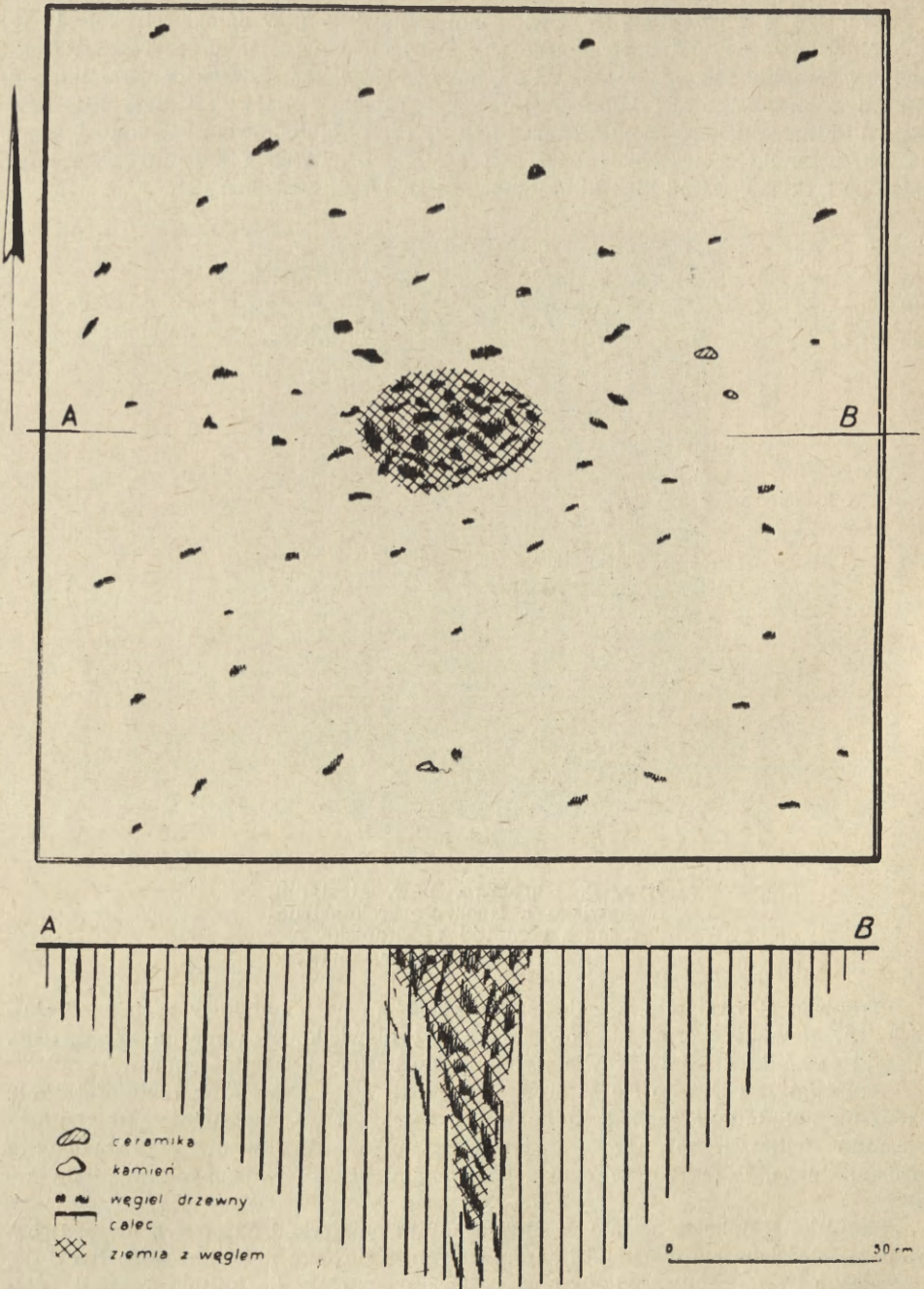
Ryc. 3. Karolewo, pow. Gostynin, stanowisko I. Naczynie zrekonstruowane z ceramiki ze skupiska A

Fot. T. Biniewski

Skupisko C wystąpiło w odległości około 14 m na południowy zachód od skupiska A. Rozrzut skorup na powierzchni był niewielki, lecz mocno zagęszczony. Ułamki ceramiki należały prawie wyłącznie do kultury ceramiki sznurowej.

Skupisko D pojawiło się w środkowej partii stanowiska I, w odległości około 23 m na południowy zachód od punktu 1. Większość skorup należała do kultury ceramiki dołkowo-grzebykowej, materiał krzemienisty był typowy dla przemysłu tardenuaskiego. Poza tym zebrano z powierzchni kilka przepalonych węgli drzewnych.

Skupisko E odkryte zostało w odległości 4 m na wschód od poprzedniego. Drobne pozostałości naczyń i narzędzi krzemienistych, z surowca narzutowego bałtyckiego, rozrzucone były na znacznym obszarze. Skorupy należały do kultury ceramiki dołkowo-grzebykowej, ceramiki sznurowej i pucharów lejkowatych. Przy odsłanianiu piasku do dalszych głębokości znajdowano nieliczne zabytki. Natomiast na całej powierzchni skupiska coraz intensywniej zaczęły się pojawiać różnej wielkości plamy utworzone z węgli drzewnych. Na głębokości 10 cm, mniej więcej w środku, ukazał

Ryc. 4. Karolewo, pow. Gostynin, stanowisko I. Skupisko E na głębokości 10 cm
Rys. H. Głosik

się zbliżony do owalu zarys barwy czarnej, przesycony węglami drzewnymi (ryc. 4). Na profilu wystąpiły ślady słupa drewnianego (por. rysunek przekroju A—B, skupiska E). Dolne jego części znajdują się już w piasku podeszłym wodą. W ziemi wyeksplorowanej z przekopu znajdowały się drobne ułamki ceramiki sznurowej i dołkowo-grzebykowej.

Skupisko F pojawiło się na obszarze stanowiska I, w bliskim sąsiedztwie skupiska E, w odległości około 10 m od punktu lokalizacyjnego nr 1. Drobne ułamki ceramiki rozrzucone były na stosunkowo małym obszarze. Między nimi występowały odpadki krzemienne, w tym kilka fragmentów narzędzi oraz grocik sercowaty z surowca narzutowego. Zabytki występowały tylko na powierzchni piasków. Większość ceramiki należy łączyć z kulturą ceramiki dołkowo-grzebykowej. Obok skupiska znalezione zostały fragment toporka kamiennego.

Podobne rozrzuty drobnych ułamków analogicznej ceramiki wystąpiły w tej partii piaszczystej szkółki leśnej, które oznaczone zostały jako skupiska G i H (por. ryc. 2).

Jednym z najbardziej interesujących skupisk odkrytych na tym stanowisku było zagęszczenie skorup, jakie pojawiło się blisko punktu nr 2, oznaczone jako skupisko I. Prawie wszystkie skorupy należą do kultury pucharów lejkowatych. Piasek nie wykazywał żadnych zabarwień lub zanieczyszczeń. W bliskim sąsiedztwie tego skupiska znajdowało się na powierzchni niemniej interesujące zagęszczenie kamieni. Między nimi wystąpiły dwa fragmenty polepy.

Skupisko J zawierało węgle drzewne, między którymi znaleziono kilka skorupek kultury trzcinieckiej oraz kilka odpadków krzemiennych. Piasek nie wykazywał zabarwienia. Znaleźiska pojawiły się tylko do głębokości 10 cm.

Ostatnie skupisko K odkryte zostało w południowo-wschodniej części stanowiska I, w odległości około 20 m na południe od punktu nr 3. Na stosunkowo małej powierzchni rozrzucone były liczne ułamki ceramiki dołkowo-grzebykowej i rzadsze — kultury pucharów lejkowatych. Poza tym znaleziono kilka odpadków krzemiennych z surowca narzutowego.

Obok poszczególnych skupisk na obszarze całej piaszczystej powierzchni stanowiska spotykano różnego rodzaju luźne zabytki, jak narzędzia krzemienne, fragmenty toporków kamiennych, fragmenty polepy, węgli drzewnych oraz skorup. Wskazuje to, że obszar stanowiska I, wyraźnie wyodrębniający się spośród otaczającego go terenu, był intensywnie użytkowany jako obozowisko przez plemiona różnych kultur schyłkowoneolitycznych.

Ślady osadnictwa starożytnego, jakie odkryte zostały w 1960 r. w Karolewie, nie ograniczają się tylko do stanowiska I.

Duże skupisko skorup rozrzuconych po powierzchni piasku leśnego odkryte zostało w części lasu sosnowego (właściciel Jan Misiak), oznaczonej jako stanowisko II. Położone jest ono po tej samej stronie szosy co stanowisko I. Zebrana z powierzchni ceramika w większości wypadków należy do kultury ceramiki sznurowej i kultury ceramiki dołkowo-grzebykowej. Poza tym znaleziono kilka drobnych odpadków krzemiennych.

W innych miejscach tego lasu (własność Aleksandra Grzeli) stwierdzone zostało stanowisko III, na którym wyróżniono dwa skupiska: A i B, oraz stanowisko IV.

Stanowisko V zlokalizowane zostało na łące (właściciel Stefan Misiak), położonej w okolicy stanowiska I. Na powierzchni rozwianej wydmy znaleziono kilka drobnych skorup neolitycznych i odpadków krzemiennych.

Na zakończenie należy wspomnieć, że pierwsze wiadomości odnośnie do występowania w tej okolicy śladów osadnictwa starożytnego pochodzą z lat osiemdzie-

siątych ubiegłego stulecia. 60 lat temu A. Zalewski, zasłużony badacz najdawniejszej przeszłości ziemi gostyńskijskiej, rozpoczął tu swoje poszukiwania archeologiczne. Między innymi dokonał on w Karolewie odkrycia kilku wydmowych stanowisk krzemiennych⁵.

*Państwowe Muzeum Archeologiczne
w Warszawie*

ЕЖИ ГЛОСИК

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ СПАСАТЕЛЬНО-РАЗВЕДОЧНЫЕ РАБОТЫ, ПРОВЕДЕННЫЕ
В 1960 Г. В М. КАРОЛЕВ, РАЙ. ГОСТЫНИН

В августе 1960 г. автором были проведены, по распоряжению Дирекции Государственного Археологического Музея в Варшаве, поверхностные исследовательские работы в м. Каролев, Гостынинского района. В результате работ обнаружено было в окрестностях более десяти археологических стоянок, из которых 6, в виду их опасного состояния, были подвержены более тщательным исследованиям.

Наиболее интересным является местонахождение № 1, расположенное на песчаной, лесной поляне, постоянно раздуваемой ветром. Обнаружены были там следы временного пребывания племён культуры воронкообразных чаш, ямочно-гребенчатой керамики, и наконец шнуровой керамики.

Последней из названных культур принадлежит сосуд (рис. 1), который удалось воссоздать из собранных на поверхности земли черепков. Остальные стоянки, исследованные в окрестностях первой, тоже расположены были на дюнах и отличались сходным археологическим материалом.

JERZY GŁOSIK

ARCHAEOLOGICAL SALVAGE AND RECONNAISSANCE WORKS CARRIED
OUT AT KAROLEW, DISTR. GOSTYNIN, IN 1960

In 1960 the author carried out reconnaissance work at Karolew, distr. Gostynin on behalf of the State Archaeological Museum in Warsaw. As a result more than 10 archaeological sites have been discovered, 6 out of which — threatened with destruction — were submitted to more detailed examinations.

The most interesting is site 1 situated in a sandy forest clearing systematically deflated. This site produced traces of an encampment temporarily used by people of the Funnel Beaker, Comb and pit marked pottery and Corded Ware cultures. To the last mentioned culture belongs a vessel (fig. 3) which has been reconstructed from sherds collected on the surface.

The remaining sites, submitted to examinations, were also situated on dunes and showed similar relics.

⁵ A. Zalewski, *Poszukiwania archeologiczne w Gostyńskim*, [w:] *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, t. 5, Kraków 1881, s. 56, 57.